

UNIVERSITÀ DELLA CALABRIA
DIPARTIMENTO DI LINGUE E SCIENZE DELL'EDUCAZIONE
LABORATORIO DI ALBANOLOGIA
UNIVERSITETI I KALABRISË
DEPARTAMENTI I GJUHËVET DHE I SHKENCAVET TË EDUKIMIT
LABORATORI I ALBANOLOGJISË

Opere di Francesco Antonio Santori

a cura di

Vincenzo Belmonte

FRANCESCO ANTONIO SANTORI

MELLODHRAM ALBËRESH

[PJETËRË SHTËRRORI]

[*Vetëtë*]

Pjetërë Shtërrori *jushtërorë albëresh*
Meemeti II *Zot' i Madh i turqëvet*
Odhalliska *përdashëra e Meemetit*
Një visirr ji Kostandinopulit e i pllasit
Korë i bulurisë turqishte

Shena është Kostandino[pul]

*Meemeti çë ruonë ka mbrënda një
sallë të Pllasit një pjes e dejtin tue
u llastimisurë prë bëmet e Pjëtërit.*

Ku është fuqia çë kamë? Jam' mëreti
i Turqëvet përpara kuj përmisen
të trëmburë e të mundurë ushtëria
persjane e të krështea?
Thuhet se vetëm hjea të fōrëmadhīs 5
çë kamë sa të rrëvonjë te ndonjë vend
trandaksën zotëra, jushtërorë e mjerë
bënë rregjëra me bulerë; e ni më mbanë
pa gjūmë e pa pushimë vetëm një driz.
Një burr i vet, pa horë e pa shtëpī 10
ndë gjëmbe bën e rrī, e më helmonë
më shumë se së m' helmoi Europa gjith
kurë nisi kundërë meje gjind pa nëmërë.
I vetëm kī njerī
qëndronë timen fuqī, e doksen time 15
m' e nxīnë e m' e tērpronë! Dua t' e rrënonjë
e gjith fuqīnë çë kam e vë t' e arvonjë.

S' dua t' i lë dua t' i shpitiinjë si ndë timë qenë e qifte S' dua t' e lë	një kred pushimë, prapa prapa, edhe ndë vapa, t' e përzënë, një kred, jo, jo!	20
--	---	----

Kurë t' e kemë dua të ndëndinjë dua t' e bënë e ndë dejtin, urdhëronjë	ndë grushtin timë timen zëmërë, copa pa nëmërë ashtu bënë, të shtienë ato.	25
--	--	----

**[Bëme je parë]
Shën' e parë**

Meemeti e odhalliska. Vjenë tue kënduorë

Si m' e tunde, zëen ashtu, Çë më vure, ngraph, çë zjarri	si m' e munde förmadhi Zot? çë më shture jam' e pjot?	30
---	--	----

O, m' e shuoj, këtë zjarr Gjëj ti, gjëje nd' o vërteta	ndo kë lipsi, çë djeg[ërë] më lë. ti një jatrī, se mirë më do më.	35
---	--	----

Nd' ato tjera të pa mallë çë, të bjemë, ti [i] gjëllinë	të pandera, e pa namurë, ndë aremë me madhe kūrë.	
--	--	--

Tradhizore, s' kanë prë tij si kjo imja sa ng' e di	të liga, mixore, një zëmërë çë dō, çë mbjatu ti more, ku gjëndet ajo.	40
--	--	----

Atë dorë ndëjme ngrohë- bëj të shoh, një namuri	fuqisōrë -tez një herë: bëj të njoh paraverë.	45
--	--	----

Ndë ktë gjī gjënë ahiena cila bënet nd' ato malle	të pjono e të bardh një madhe pëlqeme, përpara si gardh çë rronjin me rreme. <i>Meemeti</i>	50
--	---	----

Qiellsore grua, Profeti të dërgoi ndë timin pllas me madhe urtëri të ngjatënje gjellën time je shkurtuorë ka një helëm ç' e tërbënë prëthellë sa nëng e thonë jo thirm, jo fjal. Ti vjenë si theosore një jatrī mbjatu ndë herë çë rri më i sëmurm shpirt' imë; e ti ndë kurm e ndë penxerë më siellë një gjellë të rë e të dulirë, çë më dhezën një mirë të madh e thellë prë tij, sa nëng e gjegja më ndë gjellë.	55
Ti jë drit çë më shkëlqenë, ti jatrī çë më shëronë, ti jë gjumë çë më qëllonë si t' pëlqënë e më zgjonë sa herë ti do.	65
Kurë më dezën zjarr i keq ti m' e shuanë me gazin tënde, ti lezōnë të timet ende mbjatu dreq po si u gjënde te kjo.	70

Shen' e dit

Visirri e të thënë të

Sëmadhi Zot, një karre[rë] njëmend arruri ji dërguorë k' ai Bashà çë vete tue pë[r]zënë prë nd' Albëri Pjetërë Shtërrorin, e rrëfienë se ai me nënd shok përpoqi ndë një llak e gjat e pak e gjerë një qind jushtrorë ka tënë të e i luftoj e tue lakosurë si gjëmë qiellishte cila vret e shkōnë vate përpara ashtu sa pak u desh të vrit edhe Bashānë, mos fjuturoj me kalin e sallvoj gjellën e tij, tue lënë atij lughadhin gjith të shtruorë vëdekurish kuj nxuorë dufeka e shpata. I çajti e bashk i lidhi mbë sarkomë, prana ndë vend i lart ndë gjera dega i vuori të një lisi, e shkruojti ndënë: "Këto shërbise i bënë Pjetërë Shtërrori, cili me nënd shok vetëm përpoqi	75 80 85 90
--	--

një qind ka turqit e i lavosi e shqori".

Meemeti

O gjëmë, çë vjenë i doq e rënd më bie,
po të m' thër[m]ōç, ndë krie. O monostrof,
çë ni me shkeptje e ni me bumbullimë
e me breshërë e me shi një kred pushimë 95
prë fare nëng më lë e më thartōnë
ndë më të thellë të vendit ku ng' arvoi
një herë ndonjë harë kurmin e shpirtin.
Çë më vëlenë se jamë i Zoti u
të Bosforit, e kamë të haraksīs 100
horat më të madhe e të bëgate
ndën meje e dhera shumë e dejte gjera
e sëldet e rrobī e burra e grā
pa nëmërë, çë, sa thomë, tunden gjith,
si një i vet rrangonjin ku të dua, 105
edhe se të vëdesën u i dërgonjë.
Se vetëm ki njeri bën e dersinjë
fëtohtë, e bën e rrī mbi gozhda i tërë.
Njëmend thërritëm bularīnë, sa shoh
ndo mund serposet kī shërbes i lig. 110

Visirri

Zot, u godita parë të m' e zbulonje
penxerin tënd e tënden duanī.
Njota se bulëria njëmend arvonë
të këshillonjë shërbiset çë kanë bëhenë
të mund rrënonjëmi këtë lig armik, 115
cili përlipen rregjërīnë të tërë.

Tue kanosurë, tuke u strosurë
me qinere si një lum
na shtrëngonë e na thartonë
me thartirë të keqe shum. 120

Ng' është armik të jetë i lënurë
po të bënëjë si kā duanī.
Moj përzënë të jetë i zënë
do njëhere e me fuqī.

Shenë e tret
Kori e të thënurit

O thavmasi je madhe! Një i vet, 125
pa shpī e pa turre, pa shok të shumë,
tue ikurë prë ndë male si vjedhtarë,
t' Europs e t' Asjes më mbëdhanë mëret
helmōnë e nget, pa të mund jēt i ngarë!
Mbero, fōrēmadhi Zot, 130
ndë duorë kē një fuqī çē sē mun ketë
kī rrog albēresh çē paqën thturbullonë
të tëndes rregjeri. Urdhro nani
e taks edhe të kenë një madh rrighāllë
o trima o pjeq çē janë, o burra o grā, 135
çē t' e sjellën të gjallë o të vëdekurë
e nje je sheh të prerë trīlartin lis,
cili me forë të keqe të buftōnë
se fare ndikuronë topra o mahjere
e me dega të gjere bënë një hjē 140
cila na trëmbën, e hājdhinë na tërbonë.

Visirri

Më mirë se të qe dhënë, nj' etërë këshillë
ti nëng e çonë mbi dhē. Rrëmbeje e bëj
si të qe thënë, e motin mos i lëj.

Odhalliska

Kjo udh vërteta ajo 145
është me cilën mund arvoç
at' armik e t' e luftoç
me një fuqi ç' e mundën drej.

Ni ndo ti lutonë e do
të vëdekurë kët njeri, 150
ndera taks e bēgatrī
e mbi të bienë trima e pjeq.

Meemeti

E dua të grisurë ndë më shkurturë mot:
të gjallë o të vëdekurë dua t' e shoh,
të ndëndinjë këto si mbi një i potisurë 155
me gjak të mushkomëndvet, çē më vrau
ndë lufta gjakullore ligullore,
mbë nëmërë çē ng' e dī e nëng e njoh.
Trimin çē të m' e sjellë dekurë o gjallë

e bënjë Bashà, pjakun e bënjë visirr, 160
e gruanë e vë ndë thellë të shpirtit timë
e të zëmrës i jap më gjallën pjes
ku namuri pushonë, e ahiena ajo
më zotëronë si e dashurë rregjëresh.
E taksinjë e marr bē të bënjë sa thash 165
mbë fjalën timë, si mëret çë jamë,
e mbë besën çë kamë Profetit [t]jënë.

Visirri

E jetëra hënë çë vjenë të jetë e pfono
së sprishën më mbi të shkëlqeme rrëmbe. 170
Tundenë nani sa janë ndë rregjëri
të madhe e të trëgjere çë ti kë
sa janë jushtrorë e pjeq e trëma e grā
e Pjetëri nëng e çonë një vā, ka cili
mund ikinjë të fshehet, se, ku vete,
o mbi male o ndë llaka o ndë të thella 175
dushqe, se mos kā pendat si zogu,
është i rrëvuorë, i zënurë e i lakuorë.

Ësht i llavurë ai burr,
cili e zë me një xhaghënd;
prësënduze edhe ajo qënd, 180
çë vidhjonë të madhin lis.

Ndo xhaghëndi ndënë një dorë,
e rrëmbenë, e shtridhën', e vret;
me një deg ndo lisi e nget,
qëndën e shtipën nd' atë vis. 185

Shen' e katërtë
Meemeti e odhalliska

Si u ndërrove ashtu njëmend, o grua?
si të perndoi një kredi ajo harë,
cila shkëlqej ndë faqen tënde e mua
dërgōj edhe ndë zëmërë një hajdhī 190
pfono namurë, çë spavij mbjatu rētë
helmure o lipullore, çë mund kënja?
Ligjën zbulomë, çë të helmoi ashtu
prëthëllë, e ndë një kred sa më tramaksën
kojllori verdhullorë çë tëndin ballë
ni zotëronë e vrënë. Ajo dulī, 195

ajo thjellmī, çë kinjë pak përpara,
kur erdhe të m' levronje, e mbë vërteta
më levrove me hirë, ku vate ani,
ku fjuturoi ashtu njinje? Ndo mirë
me zëmërë ti më do, 200
pa rë m' e thuoj, e gjith më kallëzo.

Odhalliska

O vërteta mos të donja
si të dua me mallë të thellë,
se dhëmbime nëng dhuronja
rënde ashtu ndë këtë gjellë, 205
po si ajo çë ndienjë nani.

Ti kulto sa pak përpara
me një zëmër të mixore
takse, e mua më lë të çara
e gjith ellpizet, e helmore 210
gjellën e time e bërë ti.

Ikën

Meemeti

Njota çë vete bashk me rregjërinë:
helëm' e thartirë çë lidhen bashk më zī
se unaza zinxirje. Një shpëlqeme
mbita njëmend, e nj' etërë e rënde u lë 215
të më mbanjë pa harë. O Fanë i keq,
çë njerzit shokëronë, kurë mbanë ti dorë,
kurë shkurtonë ato llorë, e nëng shtrëngonë,
si hekurore mors, burrin e mjerë,
kur' e lë lefëterë të trashigonjë 220
vetëm një kred mbi dhë?
Popo! Këtë ndenxjonë ng' e pate o kē.

Shen' e prasëme

Kori

Mosnjeri, mosnjeri
ndë sa rri mbi dhe i gjallë,
mund qëndronjë pa t' shërtonjë 225
o përë dirë, përë vidhje o mallë.

Janë të ngjitu- -ra ndë gjellë
me një mbame keq të thellë
nxërra, nodhje me dhurime,
hëlëme, lipe, e valëtime. 230

Më se nd' arvurë ngjite[t] druri,
ë zilia tek është namuri,
atje lehet, rronë e shtën.

Mbarimi të së parësë bëme.

Bëme je dit Shën' e parë

Odhalliska e vetëme

Më xarrisi e më gramisi
ndë më ngushtinë të llaks' e thellë. 235
Atje të vetëmez po më lëshoi
e fjturoi njinje njinje.

U pas i vajta e nëng e arvova
me thirm s' e mbajta e ng' e qëndrova,
se keq pa zëmërë i ligullori 240
alartaz mōri më tutje.

Po të vëdisënja u nëng e pata
të fōrte zëmërën e gjellën e ngjata;
prëngjata motin e ani ng' e dua
se ç' u zbulua mbi meje i rënd. 245

Moj ndose pjasinjë, ndose dhuronjë,
më nëng e mundinjë [e] e lëshonjë,
e kamë të grisemi me gol të mblirë
tue thënë se ë mirë sa lig u gjënd.

Shen' e dit

Meemeti e odhalliska

Çë janë këto rëkime me k' helmōnë 250
tënden e gjellën time? Një o di herë
ngë qenë ato çë tij u shpirtin hapa
e të thaç se ti jē gruaja ime,
moj qenë një qind e mil. Ti u përgjegje
me hirë, e me namurë të bukurë shumë 255
frite ndë timin zjarr e keq e dheze,
sa bëre meje një shkëlqemë fingjillë
e u të ruonjë si nj'illë çë më dritonë,
si pjes çë më shokonë ndë mirë e lig,
si krua ku mun të pī 260
ellpize, hirë, e me harē dulī,
mbero çë dje m' u vrëjte, e u ndilgonjë
se thomse të mangova ndë gjagjë.
Moj u nani dua xë çë qe çë [bëra],
çë të helmoi ashtu doq e prëthellë 265
sa kanose të vëç ka kjo gjellë.

Odhalliska

Bëre sa s' kish të bëj një Zot i Madh,
një bularë ndë bularë, po si ti jē,
një fjal të kuj, një bē, mbëshonë si fjala
të Profetit sëmadh, e ti e ndërrove 270
si taksure rrogishte; e ai, çë më
thellisht më theri zëmërën me mahjere
je rruarmë e je gjere, qe se, meje
përpara, takse zëen e mallin t'ënd
(e taksuren shokove me një bē, 275
çë more mbi Profetin e mbi tij)
asaj të fanisore çë të zëj
Pjetërë Shtërrorin; e ni dreq më thua
pa turp se shumë do mua. O, doj të kishnja
një zëmërë çë së kamë, e t' ishnja ndrishe 280
e bënurë se ngë jamë, e të buftonja
me gol e fjal një pjes
e fshehurë ndë gjī
të mbanja nj' etërë mallë e nj' etërë bes!

Meemeti

U të ndëlenjë prë mirin çë të dua 285
e pse njoha se grua jē ti edhe,
çë mirë më do me zëmërë e me vërtet
e kē zakōnë të bardh e pa fëtes

e bukurie një pjes çë zotëronë
shpirtin e zëmrën time; ndomos kush 290
përpara Zotit i të haraksīs,
çë diellin mbanë prë vlla, hënën prë motërë
e trīshëjtin Profet prë prind e vjenë
ka gjaku më i skëlqemë të burrërīs
e rregjëronë mbi dejtīn e mbi dhenë; 295
përpara këtij Zoti kush foli
një herë si fole ti
e gjëlliti ji tërë njera nani?

Shen' e tret
Visirri e të thënëtë

*Përrulurë thellisht përpara Madhit Zot, me duorë
të ngriqura ndë prëhërë e tëfalën e thot*

Formadhi Zot, një habërë të hareme
të kallëzonjë. Rrëvoi njëmend ka jashti 300
dërguorë një karrerë ka një Bashà.
Erdhi e na tha se Pjetëri qe i zënë
ka një Ghrekez kopile
e bukurez, je rë, je mirudhire
po si një majullorez trondofile. 305

Meemeti

Ti thua vërteta, o para Zotit' [t]ëndë
kë ënda të gënjëç? Ti di si pret
mahjerja e brezit timë; e se mbëshonë
mbi xerkun tënd një fjal çë s'ë e vërtet.

Visirri

Si shërbëtörë i besullorë u fjas 310
e shërbiset çë thomë u nananith
me bëna i kufirmonjë. Pjetëri ndodhi
turqishte një llojë suldet e zuri
me ta të lufëtoj si një lionë
e po si kish zakonë ahiena la 315
kurë gjith i shprishi e vrau. E kurë, pa shok
i vetëmith qëndruorë e i lodhurë shumë,
prë prapa u pruorë e pas një lumi atej
ka malet e Sallonikut qëndroi
ndë një shpī të pushtjere 320

po të pushoj e përtërij fuqinë,
urtja kopile që ndë shpī je mbjodhi
triesën i shtroj me buk e verë të mirë.
Pjetëri tue ngrënurë piti
e thomse shëngën shkoi 325
e doqja verë je mundi e je qëlloi.

Odhalliska

E që bëri ajo grua
keq e bukurë, allmonu si ti thua?

Visirri

I lidhi këmbtë e duort e prana thirri
Bashanë që shkoj atena, cili e muori. 330
Musteqezit i dhrodhi e prap ja lidhi
ndë shirë e me zinxirë shum' e ngrakoi.
Kopilen s' e harroi t' e mirr me të
e janë t'arvonjin, mos ng' arvuonë [gjë].

Odhalliska tue vatërë

Qëndrofçin udhsë e mos arvoçin gjë,
nd' o vërteta se ë bukurë ashtu 335
kjo tradhizore grua.

Bulëria mbë korë

Njëmend, njëmend arvonë ngrakuorë trëkuza
ai që po me bëna e kanosi
duoj të rrënoj Turqinë e vëj përpara 340
të madhe një fuqī si ajo që vë
një miz që vete shponë ndë paraverë
një derr i madh që rri e pushonë o fjë.
Njota Shtërrori Pjetërë, që trandaksi
Turqinë, e je tramaksi. 345

Shenë e katërtë

Pjetërë Shtërrori e të thënëtë

*Meemeti bën'e ulet Pjetëri ndë një kallimbonë,
e ai ka throni e pienë. Një kopile je nguqurez
rri prap atij afërë Bashaut.*

*Odhalliska ndë nj' etërë derë kundrela ruonë
me cjudhī e me zilī të bukuren Ghreke,
e kori i bulurīs me visirrin vëhen mbë
di fillare ka nj'anë e ka jetëra.*

Së mund udhobinjë më se ndë duorë time
e ndë timen fuqi gjënde ti, Pjetërë,
trëmbima e Turkërīs; e ti kamë bes
se nëng udhobën edhe. Moj parë të vinjë
ndë të rënda shërbise, lipinjë tij 350
e të pienjë mbë vërtet: sa turq ke vrarë
ndë mot që lufëtove kundër' atire
e sa shpata kē çarë?

Pjetëri

Ndo trutë së tradhizonjin timen gjuh
u turp së kamë t' e thomë, se mua qe nderë 355
e m' është edhe kjo herë ndë motin gjith
çë gjindja rronë e më kultonë njerī
se me vogël fuqī u pata zëmërë
t' e zënja me një mëret, çë kundërë meje
shpiti suldet llojë llojë pa nëmërë. 360
ndë male u e ndë llaka ku i përpoqa
mbi ta si qiftë pa trëmbimë u hjodha:
i lufëtova e si pula i shprisha
e cado herë pa të m' dërsij këmisha.
Ndë trī kauzjona mbjodha ërmtë e i vora 365
prë trofë të kultuome, se, me dhjet
shokiz çë pata vet, di qind e gjasht
kamë shprishurë e lavosurë, e kamë vrarë
ndë gjellën time thomse nënd milarë.
Mbero nani mos mba se trëmbën mua 370
vëdeqja çë më nget. Me tradhizī
edhe Sambsoni i zī qe zënë e rā
Akilli e shumë të tjerë, e ti së kē
harenë të keshnje mua zënurë nd' ushtrī.
Moj si do qe të jetë. Një hirë u dua: 375
lusinjë të jem' i vjerrurë ndë një vend,
ku të përpiqen udha shumë mbë kriqe,
e të më lëni shpatëzën tek ila,
ashtu sa, kurë frinë erë me vrundullimë,

të tundet e të trëmbinjë me sinjallë 380
pa gjellë, si mbë vërtet i trëmba u
njerzit kurë çë qeva i doq e i gjallë.

Meemeti

Nxjër'n'je përpara meje këtë qenë
idhrofobisurë çë thërret edhe, 385
se gjaku i Turqvet keq e mbushi e deu.
Ngrakon'je me zinxirë ndë këmb e llorë,
pra ndë një fos i thellë
anamesa ndë Horë,
të qëndronjë prë sinjallë
se vërteta vediq Pjetërë Shtërrori, 390
varrisn'je atje të gjallë
e mbulonje me baltë e me koprë
se jetërë nderë së meritonë mbi dhë.

Kori hapën sqepe ecc.

Mbarimi

Tallonarlo mi preme,
in qualsiasi stagione, sicché cani 20
ed avvoltoi lo inseguano.
Non voglio che riposi un solo istante.
Quando in pugno lo avrò,
il cuore sazierò:
ridotto a frustoli, 25
ordinerò che venga
disperso in mare.

[Atto Primo]

Scena Prima

Maometto e l'odalisca. Questa arriva cantando:

Come hai sconvolto e vinto,
maestoso Signore, la mia anima?
Che mi hai messo e gettato 30
addosso, da incendiarmi?
Oh, spegni, se hai pietà,
il fuoco che mi lascia consumata.
Trova un rimedio, se
è vero che mi ami 35
molto più delle altre senza onore,
senza amore ed affetto,
che, acquistate, nell'harem
fai vivere nel lusso.
Cattive, crudeli, traditrici, 40
non riservano a te un cuore amante
come il mio che in un attimo hai domato,
tanto che ignoro ormai dove si trovi.
Quella mano potente,
calda tendila a me: 45
fa' che veda e conosca una novella
primavera d'amore.
Nel seno bianco e turgido
piacere inebriante troverai,
ostacolo invincibile agli amori 50
che vivono del falso.

Maometto

Celeste donna, il Profeta sapiente
nella reggia t'ha inviata, onde allungassi
la mia vita, aduggiata da una pena
profonda che la turba sì che esprimerla 55
non può grido o parola.
Giungi come sublime medicina,
nell'ora in cui lo spirito

sta più male, e nel corpo e nel pensiero
rechi un getto di vita più serena 60
che passione mi eccita
mai in vita provata.

Sei luce che mi splende,
rimedio che guarisce,
sonno che mi assopisce 65
a tuo piacere
e mi svegli ogni volta che ti aggrada.

Quando fuoco malvagio mi tormenta,
lo spegni col sorriso,
rendi lieve i piaceri 70
in un attimo, appena
ne vieni a parte.

Scena terza
Visir e detti

Grande Signore, ora è giunto un corriere
inviato dal pascià
che dà la caccia giù per l'Albania 75
a Pietro Strori e annuncia che, con nove
uomini in valle angusta
inbattutosi in cento
dei nostri, tutti li affrontò ferendoli
qual fulmine che uccide e passa via. 80

Tanto avanzò che poco
ci volle che uccidesse anche il Pascià,
se a cavallo non fosse scampato, ricoperto
il prato di cadaveri lasciando, cui l'infame
tolse fucili e spade. 85

Ridotti a pezzi e legati in fascio,
in un poggio li appese ai larghi rami
di una quercia e vi scrisse:
"Di Pietro Strori è l'opera,
che con nove compagni tenne testa 90
a cento turchi e li ferì e quartò".

Maometto

Folgore immane che piombi pesante
al mio capo mirando! Aspra procella
che or con lampi e con tuoni,
or con grandine e pioggia non mi lasci 95
un momento di requie e mi amareggi
nell'intimo recesso, ove mai gioia

né il corpo né lo spirito raggiunse.
Che vale essere il Despota
del Bosforo ed avere le città 100
più grandi ed opulente dell'Oriente
sottomesse e contrade e vasti mari,
uomini e donne e soldati e schiavi
innumeri, che a un ordine si muovono
per correre entusiasti dove voglio, 105
e sia pure alla morte.
Basta quell'uomo a farmi sudar freddo
e stare sulle spine.
Convoca presto i nobili onde veda
come porre rimedio a questo scempio. 110

Visir

Signore, prima che lo rivelassi,
ho colto il tuo pensiero e il tuo volere.
Ecco giungere i nobili,
latori di consigli
per annientare il malvagio nemico 115
che affligge tutto il regno.

Minacciando e assalendoci, violento
come fiumana in piena,
ci soffoca e amareggia
con pena insopportabile. 120

Non è nemico cui possa accordarsi
di agire impunemente;
invece va braccato
con fermezza, per essere battuto.

Scena terza

Coro e detti

O stupendo miracolo! Uno solo, 125
spiantato, con grama compagnia,
dal suo covo montano,
amareggia e bersaglia il più gran re
d'Europa e d'Asia, sfuggendo come anguilla.

Ma, o Grande Signore, tu disponi 130
d'una leva potente, non in mano
al cencioso albanese che scompiglia
il tuo regno. Comanda
e prometti una lauta ricompensa
a chi, giovane o vecchio, donna o uomo, 135

te lo consegna vivo o morto, e subito
vedrai recisa l'altissima quercia
che con protervia si mostra incurante
di scuri o spade, e con le sue fronde
fa un'ombra spaventosa 140
che ci turba la gioia.

Visir

Migliore del presente, altro consiglio
non trovi sulla terra. In tutto seguilo
senza nessun indugio.

L'odalisca

Questa è l'unica via 145
per raggiungere in fretta
quel nemico e combatterlo
con forza annientatrice.

Se invero brami e vuoi 150
morto quest'uomo,
prometti onori e un gruzzolo:
piomberanno su lui giovani e vecchi.

Maometto

Lo voglio consumato in breve tempo.
Che, vedendolo vivo o morto, io sazi
questi occhi su quell'uomo abbeverato 155
del sangue dei credenti che mi uccise
in battaglie cruente e scellerate,
in numero che ignoro.

Colui che me lo porti vivo o morto,
se giovane, pascià, visir, se vecchio, 160
lo faccio, e, se sia donna, dello spirito
nell'intimo la pongo e le do il meglio
del cuore, ove riposa amore, e lei
come regina mi dominerà.

Tanto prometto e giuro 165
sull'onore di re e per la fede
che ho nel mio Profeta.

Visir

Il plenilunio prossimo su lui
non spanderà i suoi raggi.

Si muovan quanti sono nei tuoi regni
ampi ed immensi 170

soldati, vecchi, giovani e donzelle
e scampo Pietro più non troverà
in nascondiglio, perché ovunque vada,
nei monti o nella valli o in cupe forre, 175
a meno che non voli come uccello,
è già raggiunto, preso, incatenato.

Folle è l'uomo che ardisce
combattere un gigante;
presuntuosa è la pianta 180
che invidia la quercia poderosa.

Basta al gigante stendere la mano
per prenderlo, schiacciarlo ed anche ucciderlo;
se la quercia la tocca con un ramo,
schiaccia all'atto la pianta. 185

Scena quarta

Maometto e l'odalisca

Come mai sei mutata or ora, donna?
Come si è dileguata quella gioia
che ti splendeva in volto
e m'infondeva in cuore un'amorosa
letizia, atta a dissipar le nuvole 190
tristi e meste dall'animo?

Spiegami la ragione che sì a fondo
ti affligge in un istante, sicché trepido
per il pallor che domina ed offusca
la tua fronte. Quella serenità 195
tranquilla che ostentavi

venendo a consolarmi, e con che grazia
l'hai fatto!, or dov'è andata,
dov'è volata così presto? Invero
se col cuore mi ami, 200
dimmelo apertamente e non celarlo.

L'odalisca

Certo, se non ti amassi
con il profondo amore con cui t'amo,
pene non soffrirei

così dure e moleste in questa vita
come quello che sento. 205

Ricorda che poc' anzi una promessa
crucele hai fatto,
lasciandomi distrutta
ogni speranza e afflitta 210
rendendomi la vita.

Va via

Maometto

Ecco che cosa va col regno insieme:
afflizioni e amarezze che si saldano
peggio che anelli di catena. Un cruccio
appena s'è sopito e un altro è nato 215
sulla corda a tenermi. O reo destino
che accompagni gli umani, quando freni
la mano e accorci il braccio per non stringere
con ferrea morsa l'uomo sventurato?

Quando più gli consenti di godere 220
un istante qui in terra?
Mai avesti né hai tu quest'intento!

Ultima scena

Coro

Nessuno, sì, nessuno
per quanto vive in terra
può rimanere senza sospirare 225
per ira, invidia o amore.

Uniti nella vita
son con stretto legame
ira ed odio con pene,
lutti, pianti, afflizioni. 230

Più che non sia congiunto il legno all'albero,
gelosia là si trova dov'è amore,
lì vive, nasce, prospera.

Atto secondo
Scena prima
L'odalisca sola

Mi ha trascinata e spinta
in un orrido cupo. 235
Là sola mi ha lasciata, per volare
velocemente via.

Io l'ho inseguito invano
né le grida son valse a trattenerlo,
perché il crudele in volo 240
s'è alzato verso luoghi più lontani.

Io cuore non ho avuto
per morire e la vita ora trascino.
Ho dilatato il tempo che ora abomino,
perché si è rivelato insopportabile. 245

Sia che muoia o resista,
non riesco a tenerlo
e debbo consumarmi a bocca chiusa,
dicendo bene ciò che invece è male.

Scena II
Maometto e l'odalisca

Che sono questi lagni con cui vessi 250
la tua via e la mia? Ah, quante volte
ti ho aperto la mia anima
dicendoti che sei la mia signora,
sì, cento volte e mille. Tu hai risposto
con grazia e con amore leggiadrissimo, 255
hai soffiato sul fuoco e l'hai acceso
tanto da far di me carbone ardente
ed io ti guardo come stella fulgida,
parte che mi accompagna in ogni sorte,
fonte dove sorseggio 260
grazie, speranze e serena gioia.
Ma da ieri con me sei corruciata
perché, forse, ho mancato in qualche cosa.
Ora voglio sapere che ti ho fatto
per affliggerti in modo così grave 265
da minacciare di darti la morte.

Hai fatto ciò che sconviene al Sultano,
il nobile fra i nobili, qual sei,
la cui parola in giuramento pesa
quanto quella del Libro e l'hai cambiata 270
come plebea promessa; e ciò che più
profondamente mi ha trafitto il cuore
con spada arrugginita e larga è stato
che avanti a me hai promesso il tuo amore,
prestando giuramento 275
sul Profeta e su te,
a quella fortunata che prendesse
Pietro Strori. E mi dici, spudorato!,
d'amarmi molto. Oh, vorrei tenere
un cuore che non ho, esser diversa 280
da ciò che sono e
a parole una maschera mostrarti
nascosta in petto e avere
un altro amore e un'altra fedeltà.

Maometto

Ti scuso per il bene che ti voglio, 285
perché ho capito che sei una donna
che mi ama col cuore e veramente
hai un comportamento irreprensibile
e un lembo di bellezza che mi domina
spirito e cuore. Altrimenti chi 290
davanti al Signore dell'Oriente,
cui il sole è fratello ed è sorella
la luna e padre il Profeta e proviene
dal più splendido sangue tra i mortali
e regna in mare e terra; 295
chi mai parlò davanti a questo Principe
una volta soltanto come te
ed è rimasto fino ad ora vivo?

Scena terza
Il visir e detti

*Profondamente prostrato davanti al Gran Signore,
con le mani giunte in grembo lo saluta e dice:*

Grande Signore, reco una notizia
gioiosa: ora è arrivato da lontano 300
un messaggero inviato da un pascià,
venuto a dirci che Pietro è in catene,

catturato da una ragazza greca
bella, fresca, odorosa
come rosa di maggio. 305

Maometto

Dici sul serio o avanti al tuo Signore
hai voglia di mentire? Tu ben sai
come la spada taglia e quanto pesa
una parola falsa sulla testa.

Visir

Io parlo come servo 310
fedele e ciò che dico lo confermo
coi fatti. Incontrò Pietro
un drappello di turchi e cominciò
a battersi con essi da leone
e secondo il suo solito lasciò 315
il campo dopo averli vinti e uccisi.
Quando, restato solo, esausto e lasso,
ritornò sui suoi passi e oltre un fiume
sui monti si fermò di Salonicco
in una casa agreste 320
per riposare e rifocillarsi,
la scaltra ragazza che l'accolse
gli apparecchiò col pane ottimo vino.
Pietro bevve mangiando
e forse esagerò. Il forte nettare 325
lo vinse e lo assopì.

L'odalisca

E che fece la donna,
bellissima, per quello che tu dici?

Visir

Gli legò mani e piedi e poi chiamò
il pascià di passaggio, che lo prese. 330
I baffi attorcigliati li annodò
alla nuca e lo caricò di ferri.
Non trascurò di prendere la giovane
e, se già non son giunti, poco manca.

L'odalisca andando

Per via restino sempre e mai non vengano,
se veramente è bella
la donna traditrice. 335

La nobiltà in coro

Ecco, ecco, presto incatenato arriva
chi con atti e minacce la Turchia
distruggere voleva ed ostentava 340
la forza che dimostra
mosca che in primavera voglia pungere
un gran maiale che riposi o dorma.
Ecco qui Pietro Strori
per cui tremò atterrita la Turchia. 345

Scena IV

Pietro Strori e detti

*Maometto fa sedere Pietro su uno sgabello
e lui dal trono lo interroga.
Una ragazza rubiconda
sta dietro a lui, vicino al pascià.
L'odalisca da un'altra porta, di fronte,
guarda con meraviglia e invidia la bella greca
e il coro della nobiltà con il visir
si dispone dall'una e dall'altra parte.*

Maometto

Creder non posso che nelle mie mani
e in mio potere ti trovi tu, Pietro,
il terrore dei turchi. Ed io ritengo
che pure tu ne dubiti. Ma prima
di venire alle cose più importanti, 350
ti chiedo: quanti turchi sterminasti
nel tempo che con essi ti battesti,
quante spade spezzasti?

Pietro

Se la memoria adesso non mi è perfida,
non ho vergogna a dirtelo, ché onore 355
fu e lo è per me, per tutto il tempo
che tra la gente c'è chi mi ricordi.
Ho ardito con un pugno di animosi

mettermi contro un re che alla mia caccia
 schiere mandò di militi inesauste. 360
 Nei monti e nelle valli ove li vidi
 su essi mi gettai qual avvoltoio:
 li battei e dispersi come polli
 e a volte non sudò la mia camicia.
 In tre occasioni appesi le armi colte 365
 qual trofeo memorabile, ché, dieci
 compagni avendo, ho sconfitto e ferito
 duecentosei e forse ne ho spacciati
 in tutto novemila.
 Ma ora non pensare che la morte 370
 prossima mi spauri. A tradimento
 fu preso anche Sansone e cadde pure
 Achille e tanti, e tu non hai la gioia
 armi in pugno d'avermi catturato.
 Ma sia quello che è stato. Voglio solo 375
 essere appeso in luogo
 dove strade s'incrocino diverse
 e chiedo che mi sia lasciata al fianco
 la spada, perché, quando soffia il vento,
 si muova e con segnale senza vita 380
 sparga terrore, come spaventai
 io, da vivo, gagliardo i miei nemici.

Maometto

Toglietemi dai piedi questo cane
 che va latrando con rabbia che il sangue
 dei turchi troppo lo invoglia ed inebria. 385
 Onde resti qual segno
 che veramente è morto Pietro Strori,
 carico di catene a piedi e braccia,
 in una fossa fonda
 in mezzo alla città, 390
 seppellitelo vivo,
 coprendolo di fango e di letame,
 ché a lui diverso non compete onore.

Il Coro fa calare il sipario

NOTE

Personaggi. Nell'originale l'elenco dei personaggi inizia con "Pargulemi – Jushtërorë i ratërë ndë [jushtrî]" / "Paolo Golemi - Combattente caduto in guerra", di cui nel corso dell'opera non c'è traccia.

Meemeti. Non trascivo *Mëmeti il Mëmetti* del Santori, perché qui le due *e* vanno pronunciate separatamente (da una grafia italiana *Mehemet*).

Scena. In alternativa a Costantinopoli il Santori colloca la scena ad Adrianopoli, dove però Maometto II (1432-1481) risiedette solo nei primi anni di regno, fino al 1453, quando la capitale ottomana fu trasferita a Costantinopoli. L'*Andhrinopull* dell'originale riecheggia la grafia italiana Andrinopoli, usata fino all'Ottocento inoltrato. Si veda ad esempio Giammaria Biemmi, *Istoria di Giorgio Castrioto detto Scander-begh*, Seconda edizione, Brescia 1756, p. 9 e passim. Si noti la *variatio* nelle grafie *Andhrinopull* e *Kostandinopul*.

18 Evidenzio la cesura nei versi composti.

27 (+) Shën' e parë] Shën' e dit. Svista dell'autore. La seconda scena inizia dopo il v. 72. I versi 1-27 sono da considerarsi un prologo.

32 lipsi] lipisi. Correzione imposta dalla metrica.

33 djegërë. In precedenza: grisërë.

35 nd' o] ndo. Equivale a *nd' ë* (se è). Così anche al v. 336.

37 të pa mallë e pa namurë. In precedenza: pa namurë e të pa mallë.

38 aremë] haremë. L'*h* della grafia santoriana rispecchia l'uso italiano e quindi non viene pronunciata.

40 Tradhizore, të liga, mixore. In precedenza : *Janë mixòre, tradhizore*.

70 lezōnë. In precedenza: *hadhepsën*.

72 po si u gjënde te kjo. In alternativa: *Të/ndo janë rënde si kjo*.

73 karre[rë]. Ms: karreo.

90-91 In precedenza i due versi erano uno solo: *Cili me dhjet një qind lavosi e shqori*.

98 ndonjë. L'autore indica l'accento sulla sillaba finale.

104 tunden] tënden.

117-118 In precedente alternativa: *Tuke thënurë, tuke bënurë / fjal të rënda e ghararë*.

176 mos. In precedenza: *mos ngë*.

179 xhaghënd] xhaghund.

181 të madhin lis] In precedenza: *një li[s] të lartë*.

183 xhaghëndi] xhaghundi.

185 qëndën e shtëpën nd' atë vis. In precedenza: *qëndën e shqierë si njomze kart*.

210 gjithë ellpizet, e helmorë. In precedenza: *zëen e kurmin e më nxore*.

232 ë] e.

244 motin. In precedenza: *gjellën*.

247 më nëng e mundinjë [e] e lëshonjë. In precedenza: *u më sarkomënë s'ënd' e lëshonjë*.

297 një herë si fole ti. In precedenza: *po si më fole ti*.

306 (+) Meemeti] Mëmette (grafia originale).

313 zuri] zëri.

319 La lettura metrica impone la lettura *Sallònikut* (cfr Tessalònica).

346 (+) vëhen] vuhen.

366 Qui i compagni sono dieci, mentre al verso 76 erano nove.

380 tundet] tëndet.